

[Прага, 1942р. репринтне видання]. – Львів, Кент, Остріг, 2008. – С. 370. 7. Скакальська І. Б. Аркадій Животко: волинський період життя / І. Б. Скакальська // Замок. – 30 серпня 2010. – № 13–16. 8. Животко А. Фактори дошкільного виховання / Аркадій Животко // Освіта. – 1918. – № 1. 9. Животко А. П. Історія української преси / [Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. С. Тимошик]. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.

Ирина Скакальская

ВОЛЫНСКИЙ ПЕРИОД ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АРКАДИЯ ЖИВОТКО

В статье исследованы отдельные аспекты биографии Аркадия Животко, определен его вклад в национальное и культурное продвижение украинцев Волыни первой половины XX в.

Ключевые слова: А. Животко, элита, Волынь, образование, культура.

Irina Skakalska

VOLYN PERIOD OF LIFE BY ARKADIY ZHYVOTKO

The article examines some aspects of the Arkadiy Zhyvotko biography, its contribution to national and cultural advancement of Ukrainian Volyn first half of the twentieth century.

Key words: A. Zhyvotko, elite, Volyn, education, culture.

УДК 94 (477)

Тарас Гладюк

ПАРЛАМЕНТСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УНО У 1935 Р.

У статті висвітлено підготовку, умови та участь УНО у парламентських виборах 1935 року, її діяльність, скеровану на об'єднання українських парламентських клубів.

Ключові слова: вибори, УНО (Українська народна обнова), УНДО (Українське національно-демократичне об'єднання), УПР (Українська парламентська репрезентація), українські парламентські клуби.

Важливим етапом у політичній діяльності УНО була її участь у парламентських виборах 1935 р. та боротьба за об'єднання українських парламентських клубів. Вивчення цього питання є актуальним, оскільки дозволяє зрозуміти світогляд партії, її вплив і значення у політичному житті Східної Галичини.

Об'єктом дослідження є парламентсько-пропагандистська діяльність УНО.

Предметом – з'ясування причин, мотивів, умов участі партії у виборах 1935 р. та її боротьби за об'єднання українських парламентських клубів.

Метою статті є висвітлення участі УНО у виборах 1935 року та її боротьби за об'єднання українських парламентських клубів.

Наукова новизна полягає у всебічному та не заангажованому висвітленні цього питання.

Завданням дослідження є вивчення умов, у яких відбувались вибори 1935 р., з'ясування причин, які спонукали УНО взяти участь у виборах, виявлення особливостей проведення передвиборчої діяльності партії, аналіз її діяльності, скерованої на об'єднання українських парламентських клубів.

Це питання недостатньо висвітлене у сучасних наукових дослідженнях. Дослідники О. Єгрешій, М. Москалюк частково звертались до нього, аналізуючи суспільно-політичну діяльність Г. Хомишина та клерикальних організацій Східної Галичини у міжвоєнний період (1919–1939 рр.).

Важливе значення у політичному житті Східної Галичини і Польщі мали вибори до сейму і сенату, що проходили у вересні 1935 р. Їхньою особливістю було те, що вони відбувались згідно з новим законодавством, що кардинально змінювало виборчий процес. Виборчий закон формувався з метою забезпечення вирішального впливу уряду на вибори й унеможливував незалежну участь у них українців, які могли використати певні варіанти дій під час виборів до сейму і сенату: виступити незалежно під час виборів, піти на компроміс з урядом, не брати участі у виборах [1, с. 1].

Українські політичні партії Східної Галичини УСРП (Українська соціалістично-радикальна партія), ФНС (Фронт національної єдності) виступили проти участі у виборах. Вони вважали, що обрані під час цих виборів українські депутати будуть залежними від польської влади [2, с. 4].

Не усі політичні течії дотримувались такої думки. Пресовий орган УНО "Нова зоря" виступав за участь українців у виборах, вважаючи, що потрібно використовувати усі можливості легальної боротьби за українські політичні, культурні, економічні права. На його думку, нова виборча ординація, хоч і обмежена, але таку можливість давала. "Нова зоря" вважала доречним, щоб під час виборів до сейму і сенату українські політичні партії пішли на компроміс з польською владою і забезпечили українським кандидатам доступ до виборчого списку. На підтвердження своєї думки вона наводила приклад виборів до громадських рад, під час яких українці, які пішли на компроміс з польською владою, були обрані [1, с.2].

Питання участі УНО у виборах активно обговорювалось серед членів і прихильників партії. Головний ідеолог партії О. Назарук виступав за участь у виборах. Він вважав, що українські політичні партії УНДО, радикали, УСП (Українська соціалістична партія), УКС (Український католицький союз), націоналісти, "Перемога" Д. Палієва не мали власної ідеології і були слабоорганізованими або знаходились під впливом інших сил [3, арк. 1–2].

З його думкою погоджувались члени редакційної колегії газети "Нова зоря" і "Правда", які наводили наступні аргументи участі у виборах: зростання популярності католицизму, перехід УНДО на лояльне ставлення до польської влади, поширення клерикалізму серед інтелігенції (Р. Гайдук), можливість УНО з'ясувати свої сили (М. Пасіка).

Серед аргументів проти участі УНО у виборах редакційна колегія відзначала слабку організацію партії у регіоні, відсутність осередків на Львівщині та Перемишльщині, власної ідеології, розробленої тактики, втрату впливу парламентських партій, високу ймовірність низького результату на виборах (О. Назарук, М. Дзерович, О. Мох). Окрім того, І.Дурбак і Н. Пасіка звертали увагу на домінуючі позиції УНДО, націоналістів серед населення та різних установ регіону [3, арк. 1–2].

Керівні кола УНО вагались стосовно участі у виборах [4, с. 2]. Головний ідеолог, станіславівський єпископ Г. Хомишин виступав проти, вважаючи її дочасною. Однак під час обговорення цього питання, О. Назарук, І. Лятишевський, І. Волянський і станіславівський воєвода зуміли переконати Г. Хомишина змінити свою думку [5, арк. 30].

Напередодні виборів, УНДО запропонувала УНО співпрацю. Під час наради, що відбулась 12 липня 1935 року у Львові, партії обговорили розподіл кількості можливих кандидатів у депутати та округів, у яких вони планували обиратися. УНДО не погодилась на пропозицію УНО надати їй можливість висунути двох осіб до сейму, наполягаючи лише на одному кандидатові, який обирався б лише в окрузі Терехівля, Чортків або Бучач. І.Волянський вимагав для свого кандидата Станіславів. УНДО не заперечувало, щоб УНО висувало свого кандидата до сенату, однак наголошувало на незначній кількості місць [5, арк. 37].

Представники УНО І. Волянський та Р. Лободич провели таємно у Варшаві і Станіславові переговори з польською владою стосовно участі їхньої партії у виборах [5, арк. 36].

Важливим етапом у підготовці до виборів було прийняття рішення стосовно висунення достойних кандидатів до польського парламенту. Одним із вірогідних претендентів був ректор Станіславівської духовної семінарії, найближчий радник та одностудець Г. Хомишина – о. Аксентій Бойчук. Однак, єпископ відмовився висувати кандидатуру отця, оскільки високо цінував його професійні якості і не хотів завантажувати політичною діяльністю [6, арк. 66–67].

Свої пропозиції щодо кандидатів від УНО висувала польська влада, що пропонувала О. Назаруку балотуватися до сейму, а Г. Хомишину – до сенату. Однак отримала відмову. О. Назарук аргументував своє рішення завантаженістю редакторською роботою та поганим станом здоров'я, а Г.Хомишин – через вік [7, арк. 126]. О. Назарук і Г. Хомишин відкинули також пропозицію воєводи висунути кандидатом від УНО нотаря В. Рудницького [5, арк. 26].

Після нарад, УНО висунула кандидатури станіславівського адвоката І.Волянського до сейму, який балотувався у виборчому окрузі № 66 у повітах Станіславів, Товмач, Надвірна [8, с. 1], та о. Р. Лободича до сенату – округ Станіславівського воєводства [9, с. 1].

Депутати УНО провели підготовку до виборів у своїх округах. І.Волянський взяв активну участь у передвиборчих нарадах і зборах: 24 серпня 1935 року – у Солотвині, 25 серпня – у Павелчі; 31 серпня – у Нижневі, Олешові, Тисменниці; 1 вересня – у Товмачі, Острині; 3 вересня – у Оттині; 4 вересня – у Ворохті; 5 вересня – у Ямниці; 6 вересня – у Єзуполі [10, с.2]. Упродовж кінця серпня-початку вересня ним здійснено низку поїздок північною частиною Станіславівського повіту, що мали на меті пояснити виборче питання та необхідність активної участі у виборах.

Виборча кампанія УНО виявилася успішною. За результатами виборів голова УНО І. Волянський отримав у своєму виборчому окрузі 62699 голосів [10, с. 2], (за іншими даними – 62072) [11, с.1], що становило другий результат після З. Сторонського (набрав 78132 голосів) і дозволило йому потрапити у сейм. Кандидата від УНО Р. Лободича 15 вересня 1935 року обрали

сенатором від округу Станиславівського воєводства. Таким чином, вперше представники УНО потрапили до сейму і сенату.

За результатами виборів 1935 року від Східної Галичини до польського парламенту обрано 14 українських депутатів і 5 senatorів, а від Волині – 5 депутатів і 1 senator.

"Нова зоря" основним завданням нового українського парламентського представництва вважала вирішення українського питання у Польщі. На її думку, воно мало розв'язуватись шляхом мінімальних вимог – захисту, відновлення скасованих, здобуття нових прав українського населення у Польщі, і максимально – отримання самоуправління для українських земель в межах Польщі [12, с. 2].

Пройшовши у польський парламент, УНО висунула ідею об'єднання українських галицького і волинського парламентських клубів, які у попередніх парламентах існували окремо. Головним натхненником та ініціатором цієї думки був О. Назарук, який вважав, що вороги українців використовували боротьбу різних українських груп у своїх цілях [13, арк. 61]. Він наводив приклад співпраці Східної Галичини і Буковини у парламенті за австрійського правління і виступив за аналогічну співпрацю Галичини і Волині у польському парламенті.

Питання об'єднання українських парламентських представництв обговорювалось на нараді О. Назарука з депутатами УНО, які пообіцяли підняти волинське питання в УПР.

Обґрунтування і пропаганда цієї ідеї УНО здійснювало на сторінках свого пресового органу "Нова зоря". Газета аргументувала свою позицію польсько-українським виборчим порозумінням, спільними польсько-українськими списками кандидатів у Галичині і Волині, однаковим ставленням до Польської держави, аналогічними поглядами на співпрацю з польською владою, вирішення українського питання в Польщі та звільнення України від більшовиків [12, с. 2].

За таку позицію провідна українська газета Східної Галичини – "Діло" розкритикувала "Нову зорю". Вона вважала, що Волинське українське об'єднання (ВУО) та Українська парламентська репрезентація Волині (УПРВ) не відображали політичних поглядів місцевого українського населення, а саме ВУО не проводило жодної політичної боротьби і засновувалось як інструмент адміністративної польської політики. Свою думку "Діло" аргументувало появою таких українських організацій на Волині як ВУО, читалень "Рідна хата", "Товариства ім. П. Могили", закриттям волинських "Просвіт", розпуском церковного комітету, заборонаю заснування низки українських товариств ("Відродження", "Сільський господар") [14, с. 2; 15, с. 1].

Низка видань підтримало ідею "Нової зорі" про об'єднання українських парламентських представництв. Орган УВО "Українська нива" [16, с. 3], "Батьківщина", часопис української селянської партії "Нове село" [17, с. 6], "Волинь" [18, с. 4], "Бюлетень польсько-український" [19, с. 3] вважали її заклик відважним, чесним, продуманим. "Українська нива" опублікувала на своїх сторінках передову статтю цього видання "Разом чи ні?" [16, с. 3] і стверджувала, що саме УНО, незважаючи на свої два мандати, вийшло на передові позиції в суспільному житті Східної Галичини [20, с. 4].

На першому засіданні УПР депутати УНО запропонували об'єднати парламентські представництва Галичини і Волині. Однак, отримавши від своїх колег негативну характеристику на волинських депутатів, вони вирішили особисто переконатися у неможливості співпраці з волинськими парламентарями. Через деякий час депутати УНО дійшли до висновку, що голова УПРВ Петро Певний та його колеги були слухняним зряддям волинського воєводи, не мали жодного зв'язку з місцевим волинським населенням та значною мірою сприяли збереженню на Волині складної ситуації. Особливо обурило депутатів УНО промова П. Певного, виголошена ним 6 грудня 1935 р. на пленумі сейму. У ній він посилався на ухвалу Головної управи УНО, що нібито підтримувала об'єднання українських парламентських представництв. Депутати УНО вважали таку ухвалу негативною і назвали заяви П. Певного непорозумінням і перекручуванням поглядів "Нової зорі" [13, арк. 40; 21, арк. 3].

5 січня 1936 року свою думку на об'єднання українських парламентських репрезентацій Галичини і Волині висловив голова УНДО і УПР В. Мудрий. Він виключав можливість співпраці УПР з групою П. Певного, оскільки, на його думку, вона не мала власного політичного обличчя і знаходилась під контролем волинського воєводи [22, с. 4].

В. Мудрий в інтерв'ю газеті "Неділя" розкритикував пропаганду "Новою зорею" ідеї об'єднання парламентських клубів. Він заявив, що депутати УНО дотримувалися іншої думки на це питання, ніж редакція їхнього пресового органу, а інформація, опублікована у "Новій зорі" не завжди відповідала політичній позиції УНО. Крім того, В. Мудрий звинуватив редакцією газети у не публікуванні спростування, надісланого І. Волянським щодо волинського питання та у таємних контактах з волинськими депутатами. Він вважав, що П. Певний у своїй промові у сеймі 6 грудня 1935 р. використав інформацію з "Нової зорі" про рішення управи УНО прагнути до об'єднання УПР з волинськими депутатами до того, як газета вийшла з друку [22, с. 4].

Заяви В. Мудрого викликали широкий резонанс. О. Назарук звинуватив голову УНДО у бажанні дискредитувати УНО на початку її політичної діяльності і його особисто як редактора газети, а самого В. Мудрого назвав ворогом партії.

Відкидаючи звинувачення на свою адресу, О. Назарук зазначав, що "Нова зоря" упродовж низки років виходила "правильно антидатованою". Він стверджував, що номер газети з датою "четвер" міг бути у львівських читачів у вівторок, а у четвер його могли отримати читачі в усіх містах Польщі. Таким чином, на його думку, депутат сейму П. Певний міг отримати примірник "Нової зорі", у якому оголошувались постанови УНО, за добу перед виголошенням своєї промови у сеймі [23, с. 13–14].

О. Назарук також гостро розкритикував депутатів УНО, які, на його думку, ніяк не прокоментували цю ситуацію, а отже негативно впливали на репутацію організації та редакції газети. Більше того, він стверджував, що ніхто з членів партії не висловив протесту проти об'єднання парламентських представництв Волині і Галичини, що обговорювалась на засіданні Головної управи УНО та публікувалось у газеті "Нова зоря" [24, арк. 2].

Депутати УНО були іншої думки щодо заяви В. Мудрого. І. Волянський охарактеризував їх, як непорозуміння і стверджував, що "Нова зоря" у своєму повідомленні від 5 грудня 1935 року (№ 93) "Постанови головної управи УНО, одноголосна ухвала у справі відношення до Волині" неточно передала хід її засідання. Крім того, реагуючи на звинувачення О. Назарука, він заявляв, що інформував його та Головну управу про неможливість об'єднання з волинським представництвом і просив публікувати лише ті повідомлення, що повністю відповідали протоколам засідань Головної управи [13, арк. 41].

Такий коментар не задовольнив О. Назарука, який розпочав кампанію розриву стосунків між депутатами УНО і УПР. Головний редактор "Нової зорі" звинуватив І. Волянського у небажанні залагодити конфлікт, невиконанні своїх фінансових обов'язків у відношенні до партії (мав виділяти 10 % депутатської зарплати на УНО), відмови від передплати партійних видань [24, арк. 2–3].

Для вирішення цього конфлікту було скликано два засідання головної управи УНО, що відбулися у Станиславові упродовж 31 січня – 1 лютого 1936 р. Участь у якому взяли протектор УНО, станиславівський єпископ Г. Хомишин і 12 членів Головної управи УНО: Мацьків, С. Снігурович, Голембйовський, Величко, о. Микитюк, Левицький, Є. Барановський, Р. Гайдук, О. Назарук, І. Волянський, о. Р. Лободич, о. А. Бойчук [13, арк. 59].

Основна увага на засіданні була прикута до промови Г. Хомишина, якого розчарувала парламентська діяльність УНО і запропонував для виходу із ситуації ліквідувати політичні посади у партії. На його думку, такий крок сприяв би зростанню значення УНО.

Г. Хомишин вважав, що депутат мав бути підзвітний керівництву своєї політичної групи. У зв'язку з цим, він був проти суміщення посад голови партії і депутата. Крім цього, станиславівський єпископ закликав прийняти статут організації і розглянути питання перебування Головної управи.

З його пропозиціями не погоджувався І. Волянський. Він вважав, що партія заради здобуття впливу на державу намагалась своїх керівників висувати у парламентські представництва і не бачив підстав для виходу УНО з УПР та усунення політиків від її керівництва. Незважаючи на це, І. Волянський склав з себе повноваження голови партії. Керівництво УНО було тимчасово покладено на президію, до складу якої входило два заступники голови і два секретарі [22, с. 4].

З метою запобігання конфліктів всередині партії Головна управа УНО у Станиславові 31 січня – 1 лютого 1936 р. ухвалила основи статуту організації, підготовлені 23 січня 1936 р. на засіданні редакцій "Нова зоря" і "Правда" у Львові. Згідно з його положенням заборонялось проведення важливих засідань без попереднього повідомлення усіх членів управи та обох редакторів католицьких органів "Нової зорі" і "Правди".

Президія УНО зобов'язувалась попередньо повідомляти усіх своїх членів про засідання, час, місце та порядок денний, заборонялось членам партії розголошувати інформацію про непорозуміння всередині партії. У випадку недосягнення консенсусу упродовж двох засідань Головної управи вирішення конфлікту покладалось на організаційний суд. Кожна сторона конфлікту вибирала свого суддю, а станиславівський єпископ призначав суперарбітра. Він з власної ініціативи або на прохання однієї зі сторін міг сам стати суперарбітром. Головна управа покладала обов'язок на членів УНО та її установи звертатись про пораду з політичних питань до редакції "Нової зорі" та "Правди" [13, арк. 45].

На засіданні 31 січня 1936 р. Головна управа ухвалила резолюції про відношення УНО до волинського питання та про співпрацю з УПР, у яких зобов'язувала своїх парламентарів прагнути до об'єднання українських парламентських представництв Галичини та Волині і вважала це однією з принципових вимог української національної політики у Польщі. Незважаючи на це, вона виступала за створення у Галичині і Волині окремих централей культурних організацій. Свою позицію УНО пояснювала релігійними та культурними відмінностями, що були у двох регіонах,

небажанням, щоб одна і та ж установа поширювала католицький і православний світогляди [13, арк. 52]. Вона вважала неприпустимим, щоб централі "Рідної школи" або "Просвіти" у своїй діяльності підлаштовувались у Східній Галичині до вимог католицької церкви, а на Волині – православної [13, арк. 56].

Головна управа УНО дозволила своїм представникам увійти до УПР Галичини за умови забезпечення їм вільних прав у всіх питаннях, у яких програма та ідеологія УНО не співпадала з УНДО. У випадку незгоди УНДО з об'єднанням парламентських представництв, депутати УНО мали право вимагати від цієї політичної сили письмового пояснення [13, арк. 52].

Враховуючи звинувачення УНДО на адресу волинських парламентарів, Головна управа УНО брала на себе обов'язок перевірити цю інформацію і виступала за надання можливості волинським представникам відповісти на звинувачення [13, арк. 52]. З цього приводу, О. Назарук зазначав, що Волинь після Першої світової війни знаходилась у складному становищі, її інтелігенція асимілювалася, а духовенство в основній масі було промосковським. Це, на його думку, пояснювало безпідставність звинувачень УНДО на адресу волинських депутатів [13, арк. 62].

Незважаючи на те, що УНО погодилось співпрацювати з УНДО в УПР, вона підкреслювала, що їх програми та ідеології відрізняються різними поглядами на релігійні та суспільні питання. УНО вважала програму УНДО класовою та більшовицько-забарвленою, особливо критикувала пункт програми, у якому йшлося про конфіскацію землі без викупу [13, арк. 55а]. У зв'язку з цим, УНО виступала за обмежену співпрацю з УНДО у парламенті. О. Назарук заявляв, що не хотів би, щоб УНО перетворилось у прихвоснів УНДО, нагадуючи, що їхня партія засновувалась під гаслом боротьби з ліберальним УНДО [13, арк. 60].

Після засідання Головної управи УНО 31 січня – 1 лютого 1936 року, преса УНДО гостро розкритикувала Г. Хомишина, О. Назарука та ухвали партії. У зв'язку з цим, УНО планувало вийти з УПР. О. Назарук підкреслював, що перебування І. Волянського у складі УПР є неприпустимим, оскільки це могло викликати у суспільстві думку про його одночасну приналежність до двох засадничо-ворожих організацій і таким чином підривати повагу до УНО [13, арк. 78а].

Цей заклик виконав лише сенатор Р. Лободич, який публічно заявив про свій вихід з УПР. Інший депутат – І. Волянський продовжував перебувати у складі УПР, не представляючи УНО [24, арк. 3].

Таким чином, УНО спільно з УНДО і польською владою брало участь у парламентських виборах 1935 р. Потрапивши до парламенту, УНО виступала за об'єднання УПР Галичини і Волині. Цю ідею вона пропагувала на сторінках свого пресового органу "Нова зоря" і відстоювала її у боротьбі з УНДО та газетою "Діло".

Список використаних джерел

1. Вибори й українці // Нова зоря. – 1 серпня 1935. – Ч. 57. – С. 1–2.
2. Хто й чому бойкотує вибори. Огляд преси // Нова зоря. – 28 липня 1935. – Ч. 56. – С. 4–5.
3. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУ у м. Львові). – Ф. 406. – Оп. 1. – Спр. 4. – 34 арк.
4. УНО. Українська народна обнова. Історичний нарис з приводу виборів // Нова зоря. – 11 серпня 1935. – Ч. 60. – С. 1–2.
5. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 359 – Оп. 1. – Спр. 29. – 172 арк.
6. Там само. – Спр. 197. – 95 арк.
7. Там само. – Ф. 359. – Спр. 208. – 183 арк.
8. Українські кандидати до сойму. Комунікат // Нова зоря. – 18 серпня 1935. – Ч. 62. – С. 1.
9. Українські виборці до сойму і сенату // Нова зоря. – 22 серпня 1935. – Ч. 63. – С. 1.
10. З краю // Нова зоря. – 22 вересня 1935. – Ч. 72. – С. 2.
11. Вибори в Польщі. Вислід виборів в Галичині // Нова зоря. – 12 вересня 1935. – Ч. 69. – С. 1.
12. Творіть один клуб. Слово до нового Українського парламентського представництва у Польщі // Нова зоря. – 1935. – № 76. – С. 2.
13. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 359. – Оп. 1 – Спр. 380. – 134 арк.
14. Котра політика розумна? про дотеперішню офіційну політику Галичини і Волині у межах Польщі // Нова зоря. – 1935. – № 88. – С. 2.
15. Разом чи ні? За об'єднання Українського парламентського представництва в Польщі // Нова зоря. – 1935. – № 82. – С. 1.
16. "Українська нива" про об'єднання // Нова зоря. – 1935 р. – 27 жовтня. – Ч. 82. – С. 3.
17. Преса про "Нову зорю" і УНО // Нова зоря. – 1935. – 17 жовтня. – Ч. 79. – С. 6.
18. Голос волинських поляків // Нова зоря. – 17 листопада 1935. – Ч. 88. – С. 4.
19. "П. У. Бюлетень" про "Н. Зорю" // Нова зоря. – 8 грудня 1935. – Ч. 94. – С. 3.
20. Справа спільного клубу // Нова зоря. – 1935. – № 88. – С. 4.
21. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 359. – Оп. 1. – Спр. 196. – 23 арк.
22. УНО й УНДО // Нова зоря. – 6 лютого 1936. – Ч. 9. – С. 4.
23. Назарук О. УНО й УНДО на тлі волинської справи / Осип Назарук. // Єрема кай аноніма (Політична брошура для гартування будучих українських провідників). – Львів: Бібліотека УНО, 1936. – С. 13–14.
24. ЦДІАУ у м. Львові. – Ф. 359. – Оп. 1. – Спр. 192. – 7 арк.

Тарас Гладюк

ПАРЛАМЕНТСКО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УНО В 1935 Г.

В статье рассматривается подготовка, условия и участие УНО в парламентских выборах 1935г., ее деятельность, направленная на объединение украинских парламентских клубов.

Ключевые слова: выборы, УНО (Украинская народная обнова), УНДО (Украинское национально-демократическое объединение), УПР (Украинская парламентская репрезентация), украинский парламентский клуб.

Taras Hladyuk

THE PARLIAMENTARY POLITICAL CAREER UNO IN 1935

The article highlights the preparation conditions and UNO participation in elections in 1935, its activities directed on Ukrainian parliamentary clubs consolidation.

Key words: elections, UNO (Ukrainian People's Obnova), UNDU (Ukrainian National-Democratic Union), UPR (Ukrainian Parliamentary Representation), Ukrainian parliamentary club.

УДК 94 (477)

Богдан Лаврук

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УНДО

Проаналізовано культурно-освітню політику польської влади у Західній Україні у першій половині 1930-х рр., виокремлено основні заходи УНДО в національно-культурній сфері, скеровані на захист прав українського народу.

Ключові слова: УНДО, культурно-освітня діяльність, Західна Україна, національні інтереси, українці.

Найбільшою політичною партією Західної України міжвоєнного періоду було Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), що відіграло важливу роль у політичному, культурному та господарському житті регіону. Упродовж всього періоду свого існування УНДО було виразником інтересів та захисником прав українського населення краю.

Незважаючи на значну роль, яку відіграло УНДО у суспільно-політичному житті Західної України упродовж 1925–1939 рр., наукове вивчення її історичного досвіду розпочалося лише в останнє десятиріччя. Основні напрями діяльності, організаційне становлення УНДО в Західній Україні у другій половині 1920-х рр. висвітлені у працях М. Кугутяка про історію української націонал-демократії [1]. У науковому дослідженні І. Соляра [2] висвітлено проблеми консолідації національних сил Західної України, утворення УНДО та його діяльність у 1925–1928 рр. Становить інтерес також історична розвідка І. Сковчиляса [3] про діяльність повітового комітету УНДО на Борщівщині, у якій розглядається історія боротьби борщівських ундовців за права свого народу. Таким чином, проблема культурно-освітньої діяльності УНДО ще не стала предметом детального наукового дослідження.

У цій статті зроблено спробу на основі архівних матеріалів і тогочасної преси висвітлити основні методи і форми діяльності партії у Західній Україні у захисті прав українського народу на розвиток рідної культури та освіти першої половини 1930-х рр. Зокрема, це: впливи УНДО в "Просвіті", Українського педагогічного товариства (УПТ) та інших національних товариствах, участь в організації та проведенні шкільного плебісциту, оборона прав українського шкільництва у польському парламенті (внесення численних запитів до уряду щодо ліквідації осередків "Просвіти" під час плебісцитової акції, боротьба за відновлення українських гімназій, протести проти дискримінації українського учительства, вимоги відкриття українського державного університету, а також організація численних народних віч і зборів з метою захисту прав української школи).

Один із лідерів УНДО – М. Галущинський ще в 1923 р. очолив "Просвіту", що свідчило про зацікавлення партією діяльністю цієї національної інституції. Очолюваний М. Галущинським Головний відділ розробив програму розвитку товариства, що складалася з двох розділів: "найближчі завдання" і "перспектива".